

Føroyskt á gravarbakkanum

Føroyskt sleppur ikki at mennast, tí tað verður minni og minni nýtt innan skúlagátt

Vegna tvørrandi skúlapolitikk hava vit latið danskt seyrað gjøgnum alla skipanina við donskum lesiætlanum, donskum bókum og nú donskum lærarum, ið einans duga danskt við tí sum fylgja, at føroyskt kódnar og sum lærugrein er føroyskt so illa umsitíð, at stórir partur av næmingunum vendir sær frá henni, tí hon er fullkomiliga óviðkomandi. Tað ljóðar kanska eitt sindur bombastiskt, men taka vit okkum ikki um reiggj nú, verður føroyskt enn meiri enn áður ein kóstur, har tú tveitir tað, tú havnar í søgu og donskum, skrivar Jonhard Mikkelsen, studentaskúlalærari, m.a. í greinini og hann heldur fram:

Tað eru lærarar í føroyskum gjøgnum alt tað føroyska skúla-verkið, ið hava ábyrgdina av avlívningini av lærigreinini føroyskum

Tað eru tveir høvuðs-trupulleikar, ið føroyskt hevur at dragast við í skúlnum. Fyrst at vit, vegna tvørrandi skúlapolitikk, hava latið danskt seyrað gjøgnum alla skipanina við donskum lesiætlanum, donskum bókum og nú donskum lærarum ið einans duga danskt við tí sum fylgja at føroyskt kódnar. Harnæst tí at føroyskt sum lærugrein er so illa umsitin at stórir partur av føroysku skúlanæmingunum venda sær frá henni tí hon er teimum fullkomiliga óviðkomandi. Í fyrstu syftu sleppur føroyskt ikki at mennast tí tað verður minni og minni nýtt innan skúlagátt harnæst tað náttúrliga nýfíknid ið er í føroyingum fyrri tí ið føroyskt er, alt ov ofta verður kóvt av vánaligari frá-læru.

Jánkasligar undan-fæslur

Sjálvsagt hava vit eina imperialistiska makt yvir okkum, ið tykist vilja nýta eitt og hvørt høvi at tryggja sær nomið festi enn betri — ikki minst innan skúlagátt — men vit mugu so sanniliga stinga hond í egnan barm, tí sum føroyskt sum lærigrein er røkt gjøgnum ár og dag gjøgnum alt tað føroyska skúlaverkið kann tað ikki hava vakt næminganna ans so mikið, at tað er ein dygd at duga væl føroyskt, at tað er tilíkt ein eigur at vera stoltur av, men heldur tvørturimóti er lærigreinin vorðin

»gomul, turr og keðilig« og málið sjálvt »stirvið og ónýtiligt«. Grovan tikið til so hava fleiri lærarar í føroyskum ikki verið upp-gávuna vaksniir — besta tekin um hetta er tað út av lagi vánaliga frá-læru-til-farið ið er lærigreinini til taks. Onkur hissini antologi — ið telist millum heimsins keðiligastu bókur — er givin út, tað er alt.

Tað kunnu vera nógvar grundir til hesa jánkasligu støðu, men dastið av undanförsu er ein long, neyðarslig gremjan um at vit eru ov fá og ov smá (og alt hitt) — meðan tað er øllum greitt at málið kann loysast bert við at smoyggja upp um bókst og fara til verka. Politikk-arar hava hesi seinastu árin vaskað sínar hendur, tí teir hava játtað pening — grunnarnir eru á tremum — sømdirnar hava ongantið verið so góðar sum nú, og kortini so hendir einki.

Dómurin

Dómurin, ið næmingar fella yvir lærigreinina føroyskt, er erindaleysur — lærigreinin er stirvin, keðilig, litilsverð og óviðkomandi. Hesin dómur hevur hingið yvir skúlnum í mong ár og teir ið hava felt hann eru føroyingar millum 6 og 20 ár, og hava ymiskt lyndi, hava meira og minni til, andliga góddir á ymiskan hátt — og kortini so er dómurin rættiliga eins. Her er okkurt spinnandi galið, tí somu næmingar eru

samdir um at einki er galið við okkara máli, við okkara bókmentum — eru enná góð við tað ið føroyskt er — men teimum dæmar ikki føroyskt sum lærigrein. Eg fari stutt at gera nakrar viðmerkingar til lærigreinina sum hon sær út á studentaskúlnum, og nakrar viðmerkingar til støðuna hjá føroyska málinum í studentaskúlnum.

Høvuðsbrekið

Týðuligasta brekið við hesi lærigrein í studentaskúlastigi er tað eintátt-áða og fábroytta atlítið at søguliga partinum uttan at geva nýtið og samtið gætur. Uppaftur verri er tá tað gerst greitt, at søguligi parturin er ein stirnað mynd av okkara fortíð ið onkusvegna hevur rúnarbundið lærarar í føroyskum og, til alla ólukku, ómetaliga fá onnur.

Lærigreinin skal tryggja ein kontinuitet — eitt framhald av teimum virðum ið tilsamans eita føroysk mentan. Tað er ein grundleggjandi misfatan av hesum hugtaki ið hevur gjørt tey størstu brekini og skapt størstu tvørleikarnar í lærigreinini. Lærigreinin sær í høvuðsheitum út sum hon sá út fyrri 50 árum síðan — hon er einki ment, serliga ikki tá ið hugsað verður um tað kollveltandi broyting ið er farin fram innan allar humanistiskar greinir seinastu 15-20 árin.

Lærigreinin er einki



Dómurin, ið næmingarnir fella yvir lærigreinina føroyskt, er erindaleysur — lærigreinin er stirvin, keðiligt litilsverð og óviðkomandi

Tað hevur sjálvsagt eisini verið lættast at latið »alt hetta nýggja« ligið undir grannamálinum danskt, tí lærigreinin hevur ment seg leingi, hevur verið fjálgað um á lærdum háskúlnum og hevur verið stuðlað av politikkarum ið hava latið milliónir til menningar av lærigreinini. Leingi var støðan tann at vit einki høvdu at bjóða fram ímóti hesum tí okkara politikkarar góvu hesum ikki gætur (hevur ivaleyst verið flokkað sum »óproduktiv ílaga«) og kortini so er tíðin nú búgvin at broyta hesa støðu og fáa allar uppgávar ið higartil hava ligið undir donskum — men hoyra heima í móðurmálsfrá-læru — yvir í føroyskt, tí nú hava vit útbúgvandi fólk, politikkarar og tíðaranda við okkum.

Tað ljóðar kanska eitt sindur bombastiskt, men taka vit okkum ikki um reiggj nú verður føroyskt enn meiri enn áður ein kóstur har tú tveitir tað, tú havnar í søgu og donskum. Lærigreinin verður ein goymsla við rárum dýrgripum frá fornum tíðum og ein lógin básur har tú verður tvangsfórð-áður við málsligum kunneleika ið hoyrir heima á einum filologiskum studium og ikki á einum studentaskúla og eini ævinligari endurtøku av føroyskum klassikarum ið verða lisnið øll 13 árin — á sama hátt, í sama keðiliga sniði, uttan tillaging til aldur og uttan avbjóðingar, ið svara til intelligensin hjá einum miðal føroyskum student.

Hetta er miðvís avlívning av lærigreinini og tað eru lærarar í føroyskum

broytt tí tey, ið hava sitið við ábyrgdini, hava tvi-hildið um nøkur virði, tey hava viljað havt inn í lærigreinina — uttan mun til tað ið tíðin kravdi. Vit skulu hava javnvág millum gamalt og nýtt, vit kunnu ikki framvegis hava eina móðurmálsfrá-læru ið osar av vaðbeinum og veðurlombum í eini tíð har færri og færri geva slikt gætur og fleiri og fleiri spyrja hvat ið tað er. Hinvegin mugu vit ikki kasta søgu og síðsøgu fyrri bórð — men læra okkum at borðreiða tað saman við einum fjølbroyttari útbóði úr samtíðini.

Twístøða

Tað at lærarar í føroyskum ikki hava megnað at funnið eina hóskaði javnvág ímillum nýtt og gamalt, hevur skapt eina tvístøðu í føroysku skú-

læringunum, ið verður ómetaliga torfør at bota. Twístøðan stendst av hesum sama skeiva atlíti ið gevur donskum høvi at koma inn sum lærigreinin ið loftar og dagførir. Grannamálið verður soleiðis tað ið tekur nýtið/samtið upp til viðgerðar — v.o.o. tann partin ið næmingar huga-ligast takast við, har teir kenna seg aftur og kenna at frá-læran er teimum viðkomandi, meðan føroyskt situr eftir við áseyðaroytingum. Í sjálvari skúla-skipanini verður sostatt so stílað fyrri, at næmingarnir, meðan teir ganga í føroyskum skúlnum verða vandir at identifisera seg við eina grannamentan og við einum yvirberandi smiri líta at síni egnu sum onkrum ið ikki rættiliga megnaði at koma úr miðeldini.